

Upracovat se k smrti

**ŽÍT A PROSPÍVAT SE DÁ I BEZ NEUSTÁLÉHO PRACOVNÍHO NASAZENÍ.
TAK PROČ POŘÁD TOLIK PRACUJEME? BRITSKÝ ANTROPOLOG JAMES SUZMAN
VE SVÉ NOVÉ KNIZE PRÁCE PROVÁZÍ ČTENÁŘE „DĚJINAMI TOHO, JAK TRÁVÍME ČAS“.
HLEDÁ V HISTORII LIDSTVA VYSVĚTLENÍ, PROČ NÁS ANI SOUČASNÝ
BLAHOBYT NEZBAVIL POSEDLOSTI PRACÍ.**

Spousta lidí bezpochyby chodí do práce ráda. Ať už kvůli uspokojení z jejich výsledků, sociálním kontaktům či kvůli pevnému režimu. „Jenže drtivá většina pracujících žádnou velkou potěchu z práce nemá,“ upozorňuje James Suzman. Své tvrzení opírá o výzkumy veřejného mínění: Gallupův ústav shromáždil v letech 2014–2016 data ze 150 zemí světa. Podle nich pouze patnáct procent zaměstnanců dělá svou práci s chutí. Dvě třetiny pracují jen z povinnosti a osmnáct procent se svým úkolům aktivně vyhýbá. Naprostá většina lidí by tedy uvítala, konstatuje Suzman, „kdyby otravnou práci nemusela trávit tolik času“. Jak je vůbec možné, že se pracovní doba ve vyspělých zemích Západu za posledních sto let nezkrátila a stále neklesá pod 40 hodin týdně?

EKONOMICKÁ ZEMĚ ZASLÍBENÁ?

John Keynes, patrně nejvlivnější ekonom 20. století, v roce 1930 předpověděl, že „zásluhou kapitálového růstu, stoupající produktivity práce a technického pokroku staneme začátkem jednadvacátého století u bran ekonomické ‚země zaslíbené‘, kde bude postaráno o všechny naše základní potřeby, takže nikdo nebude muset pracovat déle než patnáct hodin

týdně“. Suzman k tomu dodává: „Jak velmi se tento muž mýlil!“

Proč se nedostavil Keynesem předpovídaný pokles pracovní doby, ačkoli produktivita práce v průmyslových státech od konce druhé světové války stoupla čtyřikrát až pětkrát, rozebírá Suzman na třech stovkách stran, zde jen ve zkratce. Jedním z důvodů je naše lidská „choroba neukojitelných aspirací“. A z toho vyplývají současné jevy: koncentrace kapitálu podpořená technologickým boomem, nenasytost majitelů-akcionářů, dopady globalizace, vzývání spotřeby a také nesmírně škodlivá víra, že musíme dobře zaplatit hlavně „talenty“ (rozuměj manažery) ve vedení firem. Suzman upozorňuje, že se od osmdesátých let 20. století situace na pracovním trhu pro zaměstnance setrvale zhoršuje a že se špatné trendy neobrátily ani poté, co jejich zhoubnost odhalila ekonomická krize v roce 2008.

Pro příklad pár brutálních faktů, jimiž je kniha bohatě zásobena: V letech 1980–2015 se reálný hrubý národní produkt na osobu v USA téměř zdvojnásobil, ale medián reálných mezd stagnuje. V roce 1965 měli vrcholoví představitelé 350 nejvýznamnějších amerických podniků přibližně dvacetkrát vyšší příjem než průměrný zaměstnanec, v roce 1980 už třicetkrát

vyšší – a v roce 2015 neuvěřitelně třístakrát! Kdepak země zaslíbená...

Jak „dobře“ se dnes ve vyspělém světě nadbytku máme, dokumentuje autor i na případech smrti z přepracování (jev častý zejména v Japonsku, Jižní Koreji a Číně) nebo na zdravotních potížích nás Evropanů (jen v Británii si případy pracovního stresu, deprese a úzkosti v roce 2018 vyžádaly 15 milionů dní nemoenské). Je něco shnilého v rozvinutém světě, že?

Suzman se věnuje i nejbližší budoucnosti: „Roboti už ve Spojených státech nebuší pouze na vrata továren, ale svá pichlavá mechanická očička upírají na bezmála polovinu všech stávajících zaměstnání.“ Dokážeme na to včas reagovat? Přinese počínající čtvrtá průmyslová revoluce konečně osvobození od tupé práce a zkrácení pracovní doby? Anebo naopak lidi o práci a příjmy připraví a vyjdou prognózy, které „zvesela hlásají, že nám automatizace odemkne báječný nový svět, kde produktivita i efektivita ještě více vzrostou a akcionářům poplynou čím dál závratnější dividendy“? Kdo na automatizaci vydělá? Kdo bude jejím poraženým? Docela nepřijemné otázky.

NĚCO SE ZVRTLO - UŽ DÁVNO

A Suzman se ptá dál: Proč nás ve věku nebývalé hojnosti pořád trápí problém nedostatku? Odpověď hledá na počátku dějin lidského druhu. Zkoumá, kdy jsme poprvé vzali do rukou nástroje, kdy se naše důvtipnost a zručnost začaly rozvíjet nad úroveň našich ostatních nejbližších příbuzných, co nám přinesl oheň, jak a čím jsme začali vyplňovat volný čas, čím jsme se živili a kdy jsme se přestali mít všichni stejně. A ukazuje, co jsme si to vlastně celým tím vývojem lidstva způsobili. Protože dobře už bylo. Jak to? Suzman vidí jako „ten pravý ráj“ život lovecko-sběračských populací. Některé se udržely do dnešních dnů, jako třeba afričtí Hadzové a Ju/'hoansiové, takže je antropologové pilně studují a usuzují z toho, jak žili lidé po většinu své existence. K uživení jim stačí mnohem menší snažení, mají více volného času, než měly pokročilejší společnosti a než kolik ho máme dnes. Honba za potravou jim zabrala méně než 14 hodin týdně! A za čím se naopak nehonili? Nejevili žádnou snahu opatřit si více poživatin, než kolik mohli téhož dne sníst, nikdy se neobtěžovali tvorbou jakýchkoli zásob. A tato společnost byla, jak se dnes už ví, rovnostářská, stabilní, zdravá a věkovi-tá. A spokojená. Antropolog James Woodburn kdysi označil hospodářský systém Hadzů za „ekonomiku

okamžitých výnosů“, zemědělská a průmyslová společenství naopak jako „ekonomiky s výnosy opožděnými“: a to je podle Suzmana ten zásadní rozdíl.

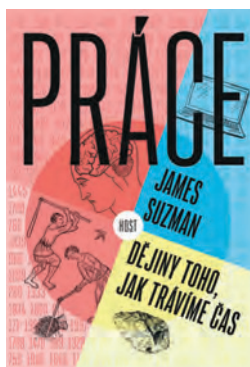
Co se zvirtlo, že jsme opustili relativně pohodový život lovců-sběračů? Zjistili jsme, že si můžeme některé plodiny sami vypěstovat a maso chovat. Přišla neolitická revoluce a pak už to jelo. Rolnický způsob života, hromadění zásob, směna, vznikla města, řemesla, továrny, banky, pak přišla průmyslová revoluce... Dál už to známe. K úžasnému rozmachu lidstva, umění, vědy, poznání od té doby vždycky patří hon za penězi, majetkem, úspěchem, mocí a rozdělení společnosti na (malé) skupiny majetných a (velké) nemajetných. Suzman opět dodává tvrdá data: „Celosvětový přírůstek majetku, který vygeneroval hospodářský růst, putoval až ze dvou třetin do kapes jednoho procenta nejbohatších. Deset procent nejzámožnějších obyvatel planety dnes vlastní 85 procent veškerých světových aktiv, přičemž 45 procent z nich připadá jen na samotné horní procento nesmyslně bohatých lidí.“

A s nadcházejícím vývojem – s automatizací, robotizací, nástupem umělé inteligence – podle Suzmana „padnou i poslední zbytky přetvářky, že mezi lidskou prací, námahou a odměnou ještě existuje nějaká úměra“.

Suzman nás svou knihou zbavuje případných iluzí o spravedlivém světě, rovnosti a příznivé budoucnosti. Člověk by po dočtení pomalu zapomněl, že jsme se nikdy neměli líp, že si také užíváme volného času, dovolené, že studujeme, cestujeme, chodíme za kulturou a ledničku máme plnou, že se život prodlužuje. Nicméně „choroba

neukojitelných aspirací“ plodí další a další problémy. Může se s nimi dnešní lidstvo popasovat? Jaký má Suzman recept? K lovu a sběru se samozřejmě vracet nemůžeme, ale můžeme si od lovecko-sběračských populací vypůjčit návod: „Klíč ke šťastnému životu spočívá v materiální střídmosti a potírání nerovnosti.“ Můžeme to zvládnout, „jen se musíme oprostít od utkvělé představy věčného ekonomického růstu“.

Klíčová kniha *Meze růstu*, která upozorňuje na to, že zdroje nejsou nevyčerpatelné a že musíme přestat vzývat nekonečný růst, vyšla v roce 1972. Za padesát let od jejího vydání lidstvo vyrábí a konzumuje ještě zběsileji. Musíme se Suzmanem doufat, že čas se naplnil a že konečně dochází k obratu našeho ekonomického a pracovního směřování. Je nejvyšší čas. Ostatně, viděli jste už film *K zemi bled!?!?* **■**

James Suzman, *Práce*.
Překlad Jan Prokeš. Host, 2021